

к. філол. н., доц. **Карпець Л. А.**

Харківська державна академія фізичної культури

ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ В РЕАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНЬО-НАУКОВИХ СТРАТЕГІЙ

Однією з нагальних потреб інформаційного суспільства в духовній сфері в напрямку перегляду ціннісних імперативів є відносна фемінізація налаштувань масової свідомості. Соціально необхідним стає тип охоронця (переважно жіночий), а не руйнівника або створювача (переважно чоловічий). Серед найбільш відомих і очевидних ознак жіночого психологічного складу можна назвати перевагу чуттєвого сприйняття та інтуїції над логікою, терпінням і терпимістю, інертністю, прагненням зберегти або повернути гармонію в собі, інших, в навколишньому світі. Жіночі психологічні особливості добре вписуються в об'єктивні потреби сьогоденного і завтрашнього світу. Творча самореалізація жінки полягає, головним чином, в гармонізації, оптимальному компонуванні того, що уже знайдено і відкрито. Західна культура, починаючи з епохи Відродження, була культурою чоловічою, вона розгорталася у зовнішній світ, спрямований на те, щоб його завойовувати, переділяти, знову створювати.

Одним із аспектів антропологічного виміру освітньої реальності є гендерні стереотипи в освіті, які історично себе майже вичерпали. У сучасному суспільстві освіта дає можливість людині, незалежно від її статі отримати доступ до участі в управлінні різними сферами суспільного життя, відповідно, забезпечує їх гідними умовами для життєдіяльності.

Філософія освіти націлена на вивчення місця і ролі освіти в суспільстві, на виявлення взаємодії, взаємовпливу освіти та різних підсистем суспільства – економічної, політичної, культурної. Сьогодні освіту слід розглядати, одним із важливих засобів досягнення гендерної рівності і розширення соціальних можливостей особистості. Період становлення ринкових відносин і появи недержавних вищих навчальних закладів позначився гендерними наслідками в освіті і науці. Наука з другої половини ХХ століття є маскулінізованою сферою діяльності. У межах освітньої реальності інформаційного суспільства існує величезна кількість постійно відтворюваних у суспільній свідомості міфів про співвідношення чоловічого і жіночого, які втілені в соціальні стереотипи.

Розглянемо бінарні опозиції статево-рольових стереотипів, які безпосередньо стосуються можливості жінок займатися науковою

діяльністю. Жіночі (фемінні) статево-рольові стереотипи зводяться до такого: жінки занадто суб'єктивні, їм рідко подобаються точні науки, легко піддаються впливу, майже не логічно послідовні, не здатні відокремлювати почуття від думок, їм більше до вподоби мистецтво і література.

Маскулінний характер науки знаходить своє відображення, перш за все, у самому стилі наукового мислення. У ранг нормативів науковості зводиться перевага розуму над вірою, при цьому мається на увазі, що раціональність, об'єктивність і здатність до абстрагування – чоловічі якості, а ірраціональність, суб'єктивізм і конкретність мислення – жіночі. Різниця між чоловіками і жінками полягає у тому, що можливість для реалізації чоловічих освітніх стратегій практично не обмежені, тоді як освітні стратегії для жінок мають певні обмеження. Ці обмеження можна розділити на дві групи об'єктивного і суб'єктивного характеру. До об'єктивних належать традиції, що існують у суспільстві в здобутті освіти чоловіків і жінок, а також гендерні стереотипи і соціальні життєві норми. До суб'єктивних видів належить інерція свідомості, невпевненість у власних силах, вибір прийнятної моделі поведінки.

Соціокультурні традиції патріархального суспільства приписують жінці схильність до гуманітарних наук (педагогіка, філологія, мистецтво), передбачає заняття у сферах діяльності, пов'язаних із навчанням і вихованням дітей. У патріархальному суспільстві чоловіки відігравали домінуючу роль, тому за ними «закріпилися» ті галузі наукового знання, які мали більшу значущість для суспільства і краще фінансувалися. Сформувавшись у межах традиційного, патріархального суспільства, зазначені традиції підсвідомо продовжують відтворюватися і в сучасному інформаційному суспільстві, яке все більше залежить від нових наукових знань і технологій. Для забезпечення постійного розвитку такого суспільства необхідне збільшення кількості високоосвічених і високопрофесійних спеціалістів, здатних проводити наукові дослідження і отримувати нові знання в різних галузях науки.

Однією з можливостей мобілізації людського ресурсу, спрямованого на розвиток науки, є більш широке залучення до наукової діяльності жінок. Фемінізацію науки й освіти можна вважати суттєвою тенденцією сучасної освітньої реальності. Слід виділити декілька головних факторів, які впливають на процес фемінізації науки і формування гендерної асиметрії у цій сфері. По-перше, гендерні стереотипи, які мають універсальний характер, що є причиною низької мотивації жінок до досягнення успіху в сфері науки і до подальшого розвитку своєї діяльності. По-друге,

соціокультурні традиції суспільства, які ставлять успіхи жінок у залежність від чоловічої підтримки, що також обумовлює низьку соціальну і професійну мобільність жінок в науці. По-третє, дефіцит фінансових ресурсів у жінок науки й освіти, викликаний більш низькою оплатою праці і здатністю залучати інвестиції у власну професійну діяльність жінок у порівнянні з чоловіками-колегами, які знаходяться в рівних умовах. По-четверте, зниження статусу і значущості професії вченого у суспільстві з причин економічного характеру, який обумовлює тенденцію до збільшення кількості жінок у науці, у зв'язку з відтоком чоловіків в пошуках більш високоприбуткових сфер діяльності. По-п'яте, різниця у часовому бюджеті, яка виникає з необхідністю поєднувати професійні і сімейні ролі. Жінка більше завантажена в сімейній сфері, на відміну від чоловіка-колеги, а тому має менше часових ресурсів для розвитку власної дослідницької діяльності у сфері науки. Причиною гендерної нерівності в цій сфері стають уже не гендерні стереотипи при розподілі праці, а конкретне соціальне замовлення, корпоративні, групові або суто егоїстичні інтереси, прагнення перерозподілити, монополізувати або закріпити адміністративні ресурси.

Таким чином, незважаючи на зміни в гендерній політиці, в сучасній освітній реальності мають місце гендерні аспекти в реалізації освітньо-наукових стратегій.